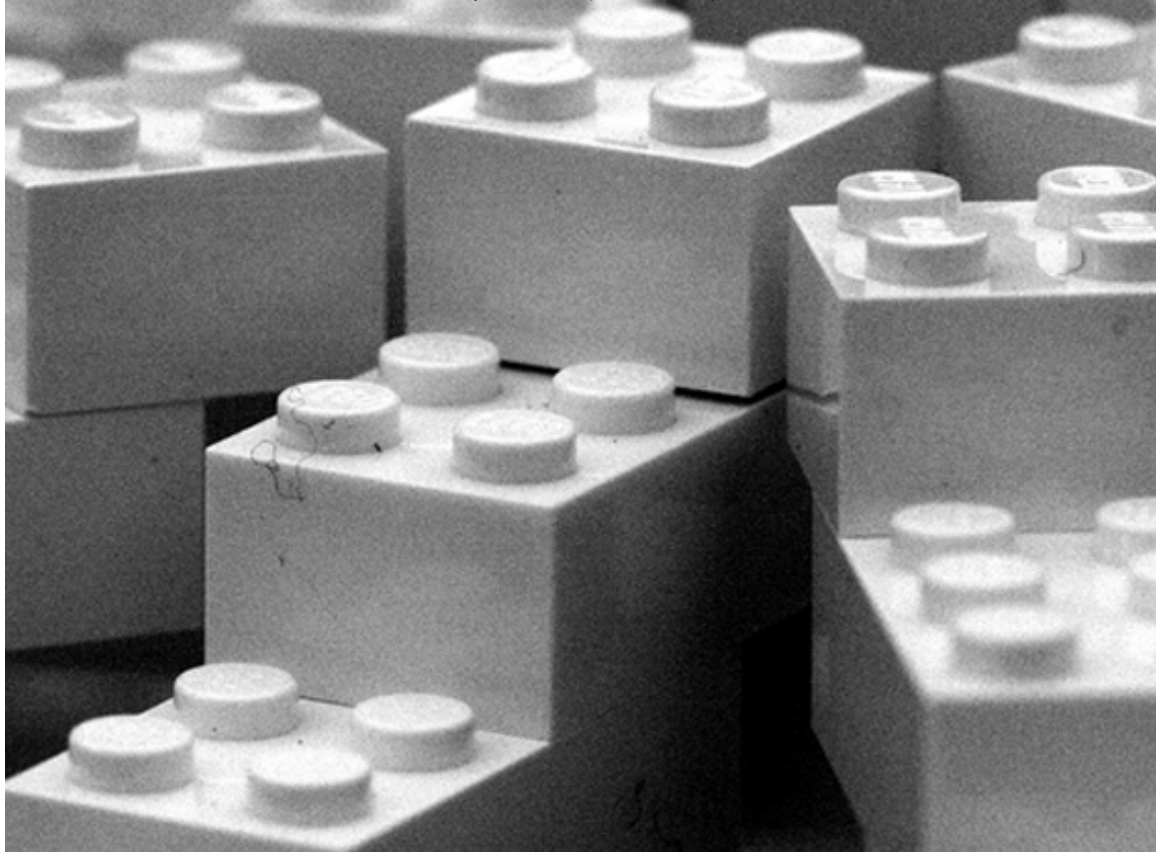

Szikszai Szabolcs

KRITIKAI VÁLSÁG- GAZDASÁGTAN - MARXI HATÁSOKKAL

MAGAS ISTVÁN (SZERK.): VILÁGGAZDASÁGI
VÁLSÁG 2008-2009: DIAGNÓZISOK
ÉS KEZELÉSEK (AULA, 2009).

A Magas István szerkesztésében 2009 októberére, éppen a hazai pénzügyi válság kipattanásának egyéves évfordulójára elkészült tanulmánykötet nagyon is létező űrt igyekszik betölteni. Néhány egyéni, különböző műfajú és fajsúlyú kezdeményezéstől (például Andor László, Farkas Péter, Soros György vagy Szentés Tamás műveitől) eltekintve ugyanis magyar nyelven eddig kevesen próbálkoztak a válság átfogó, globális értékelésével. Egyrészt ennek oka, hogy egy meglehetősen friss, és még ma is zajló eseménysorozatról, azaz mozgó célpontról van szó. Másrészt a közgazdászszakma széttöredezett, s emiatt látszólag nagyobb igény mutatkozik a közgazdaságtan részterületeit tárgyaló szakcikkekre. Egy bankár szakmai érdeklődését például bőven kielégítheti, ha elolvass egy válságelemző tanulmányt a pénzügyi válság eseményeiről – például Király Júlia, Nagy Márton és Szabó E. Viktor egyébként remek munkáját (*Egy különös eseménysorozat elemzése – a másodrendű jelzáloghitel-piaci válság és [hazai] következményei*) –, vagy áttekinti az MNB más munkatársainak időszakos elemzéseit az egyes régiók pénzügyi piacain történt eseményekről. A közgazdászok között mára kisebbségbe kerültek azok, akik egy gazdasági jelenséget átfogóan, „egy lépést hátrálépve” kívánnak értékelni. Így például a pénzügyi, likviditási, bizalmi stb. válságok okain, lefolyásain és rövid távú kezelésein túlmenően olyan „részletkérdésekkel” is óhajtanak foglalkozni, hogy mennyiben járult hozzá a nemzetközi intézmények működése vagy a világgazdasági munkamegosztás ahhoz, hogy a termelési tényezők terén létező globális egyensúlytalanságok olyan szélsőséges méreteket öltsenek, hogy 1929 után 80 évvel egy még súlyosabb világgazdasági válságot idézzenek elő.

A közgazdaságtan azonban továbbra is, és egyre hangsúlyosabban: társadalomtudomány. Ahogyan azt Marx és Keynes műveinek reneszánsza is mutatja, újra tere van a rendszerszintű, emberközpontú szemléletnek. Mára Magyarországon is szükségessé vált a jelen válságot átfogóan, a nemzetközi politikai gazdaságtan irányából értékelő tanulmánykötetek megjelenése. Elég például csak arra gondolni, hogy a felsőoktatásban tavaly végzett vagy idén végző hallgatók közül hányan írják szak- vagy diplomadolgozatukat a válságról vagy annak egyes vonatkozásairól. A napilapok, folyóiratok és internetes portálok folyamatosan foglalkoznak a válság fejleményeivel, hiszen a téma továbbra is mindenkét érint és érdekel. Olyan ez, mint a politika vagy a foci: mindenki beszél róla, de kevesen értenek hozzá. Mindenki szeretné tudni, hogy pontosan mi történik, azonban sokaknak nincs ideje vagy lehetősége a releváns információk birtokába jutni. Világos, hogy a szakértőkre, jelen esetben a politikai gazdaságtanban járatos közgazdászokra hárul az a feladat, hogy megvilágítsák, melyek voltak a világban és Magyarországon 2007 óta lezajlott események okai, mi történhet még ezután, és kinek milyen szerepet kell vállalnia azért, hogy mindez még egyszer ne történhessen meg.

A kötet szerkesztője és a közreműködők nyilvánvalóan tisztában voltak e küldetésükkel: azzal, hogy a Nagy Válság óta legnagyobb méretű globális GDP-visszaeséssel járó

krízis kellős közepén történelmi feladat a helyzet átfogó elemzése. Ezért is dicséretes az a gyorsaság, amellyel a Budapesti Corvinus Egyetem Világgazdasági Tanszékének, az MTA Világgazdasági Kutatóintézetének, illetve a Szent István Egyetem Nemzetközi Gazdaságtani Intézetének munkatársai összefogásában röpké egy év alatt megjelent a hazai könyvpiacra a 2007-től különböző jelzőkkel illetett világválság okainak, sajátosságainak, következményeinek és lehetséges kezelésének elemzését felvonultató tanulmánykötet. A könyv megjelenése felett érzett öröömöm persze nem teljesen önzetlen. Gyakorló oktatóként kifejezetten megnyugtat az, hogy végre létezik olyan magyar nyelvű „válságkönyv”, amit a szakszemináriumi hallgatóim kezébe adhatok „alapozás” céljából.

A tizenhét tanulmányt tartalmazó kötet elkészítésében összesen tizennyolc közgazdász vett részt, köztük a nemzetközi gazdaságtan fenti intézményekhez kötődő művelői. Az írók között van akadémikus és doktoranduszhallgató, egyetemi oktató, kutató és banki elemző egyaránt, ami elsőre meglehetősen heterogén összetételnek tűnik. De a könyvet átolvasva világossá válik a munkamegosztás célja. A nagy tapasztalattal, szakmai múlttal rendelkező szerzők tollából származnak a fentebb jelzett rendszerszintű tanulmányok, míg a kisebb szakmai presztízsű, de lelkes, fiatalabb kollégák kezei alól kerültek ki a valóban színvonalas régiós és országszintű helyzetelemzések.

Talán érdemes azt is megjegyezni, hogy – bár ennek a hazai közgazdászszakmát jól ismerők számára már a témaválasztásból nyilvánvalónak kell lennie – a kötet szerzői egy részének személye, munkássága, illetve tanulmányainak eszmeisége egyértelműen a gazdasági-politikai baloldalhoz köthető. Pontosabban fogalmazva: a nemzetközi politikai gazdaságtan azon vonulatához, amelyet a nyugati tankönyvek általában radikális vagy (új-)marxista jelzővel illetnek, s megkülönböztetnek a liberális iskolától, amelynek mottója (vagy sírfelirata?) az lehetne, hogy „a piac köszöni szépen, jól van”. A marxista politikai gazdaságtan állásfoglalásának jó összefoglalóját adja az amerikai Karen A. Mingst által írt, jelenleg épp fordítás alatt álló *Nemzetközi kapcsolatok alapjai* (Essentials of International Relations) című tankönyv, mely a következőképpen fogalmaz: „[...]a legtöbb radikális [...] osztja azt a nézetet, hogy a fejlődő országok hátrányos helyzetének javításához jelentősen változtatni kell a nemzetközi és gazdasági hatalom elosztásán. [...] A marxisták azt a normatív álláspontot is osztják, mely szerint az erőforrásokat igazságosabban kell elosztani mind a társadalmakon belül, mind a nemzetközi rendszerben a társadalmak között. Röviden, a radikálisok rendszerszintű változást sürgetnek. Emiatt nevezik a radikálisokat egyúttal strukturalistáknak. A struktúra szabja meg a végeredményt – a radikálisok úgy hiszik, hogy a struktúrát nemzetközi és nemzeti szinten egyaránt meg kell változtatni”¹ (Mingst 2008: 263–264).

1 A nyersfordítás jelen sorok szerzőjétől származik.

E hosszas – és a *Fordulat* olvasói számára talán redundánsnak ható – felvezető célja az volt, hogy érzékeltesse: a kötet hangsúlyos első egyharmadát kitevő elemzésekben a fenti, marxista gyökerű gondolatmenet húzódik meg a háttérben, azaz, hogy „a piac meg lehetőségen rosszul van, és a segítségünkre szorul”. A szerzők – Blahó András, Csáki György, Farkas Péter, Magas István, Szanyi Miklós, illetve a második részben a Palánkai Tibor–Nagy Sándor Gyula páros – egy alapvetően strukturális problémára keresnek rendszer-szintű megoldásokat (A marxi hatás olyan egyértelmű, hogy például – a mainstreamhez közel álló és az előbbi szerzőknél jóval liberálisabb – Magas István Soros György reflexivitáselméletét összefüggésbe hozza a marxi dialektikával, Sorost pedig Marxszal.). Az írások szinte minden esetben azt emelik ki, hogy az eddig példa nélküli válság mellékhatásait rövid távon ugyan sikerült kezelni, hosszú távú megoldást azonban csak a Bretton Woods-ihoz hasonlatos nemzetközi együttműködés hozhat. A nemzetek közötti szorosabb koordinációra a szerzők szerint két területen van szükség. Egyrészt újra – ahogyan a Nagy Válság végén is – megfogalmazódott az igény a pénzügyi intézmények és piacok új, globális szabályozására, azaz a nemzetközi felügyeleti szerepvállalás erősítésére. A jelenlegi válságban ugyanis a pénzügyi piacok szükségszerű tankönyvi önkorrekciója meglehetősen későn, post mortem következett be, s ez nagyban megkérdőjelezte az előretéteket a piaci szereplőkről szóló legendákat. Szükség van a fedezeti vagy kockázati alapok szigorúbb ellenőrzésére, és újra fel kell vetni a kereskedelmi és befektetési bankok szétválasztásának örökzöld kérdését is. Másrészt a szerzők szerint arra is vigyázni kell, hogy a pénzügyi szektor hibás döntései többé lehetőleg ne legyenek képesek magukkal rántani a mélybe a reálszférát is. Ezen gondolatukkal egyébként a szerzők nincsenek egyedül, hiszen például az Európai Bizottság már 2009-ben számos olyan kutatási pályázatot írt ki a 7. Keretprogramban (FP7), amelynek témája a társadalom és gazdaság, közte a bankszektor és a reálszféra viszonyának újragondolása. Vitán felül áll, hogy a válság utáni időszakban e viszony működőképesebbé és kockázatmentesebbé tétele lesz a gazdasági és társadalmi béke lakmuszpróbája.

A kötet második és harmadik harmadában a fejlett és fejlődő országokban alkalmazott és ajánlott válságkezelési technikákról, a válságok ciklikusságáról és a jövőképről olvashatunk jól összeszedett összefoglaló tanulmányokat. Talán a legkevesebb nívumot a könyv második részében találja az olvasó, ahol a fejlett országok tapasztalatait vetették papírra a szerzők: Benczes István, Domonkos Endre, Kengyel Ákos, Kutasi Gábor, Magas István, illetve a fentebb említett Palánkai–Nagy-kettős. Ez nem is csoda, hiszen ha az ember időnként angolul is olvas, akkor ezeket a gondolatokat, elemzéseket – némileg letisztultabb formában – már elolvashatta külföldi folyóiratokban, amerikai (például Carmen M. Reinhart, Kenneth S. Rogoff, Robert J. Barro, José F. Ursúa), nyugat-európai (például Jean Pisani-Ferry), sőt külföldön dolgozó magyar szerzők (például Darvas Zsolt) tollából is.

Számomra – ma Magyarországon – nagyobb hozzáadott értékkel bír és autentikusabb a harmadik rész, amelyben Kozenkow Judit, Paul Marer, Szabó Zsolt, Szent-Iványi Balázs, Tétényi András és Vigvári Gábor értekeznek a fejlődő piacok tapasztalatairól. Közülük is kiemelendő Szabó Zsolt Kínának a válság előidézésében játszott és annak megoldásában betöltendő szerepéről szóló munkája, mely a politikai gazdaságtani elemzés egyik szép példája. Megnyugtató lehet a fentebb jelzett nemzetközi válságkezelést támogató közgazdászok számára, hogy Szabó tanulmányának egyik fontos következtetése szerint Kína nemzeti érdekeit is leginkább a multilaterális megoldások szolgálják. Hasonlóképp kiemelt érdemel Vigvári Gábor remek kritikai elemzése. A szerző az egyik legszélesebb nemzeti konszenzusnak számító ügyet, az euró bevezetését veszi górcső alá, és – szerintem helyesen – megállapítja, hogy a nominális konvergencia erőltetésével tanácsos csínján bánni. Szerinte ehelyett kifizetődőbb lehet a gazdaságpolitika hitelességének megteremtése. Kissé patetikusan ehhez talán annyit lehetne hozzáfűzni, hogy mire a magyar gazdaságpolitika hitelessége a 2001–2006-os időszak után helyreáll, addigra talán a nominális konvergencia kritériumai is teljesülni fognak; s Magyarország ekkor végre valóban készen fog állni az euróvezetethez történő csatlakozásra.

HIVATKOZOTT IRODALOM

- Mingst, Karen A. (2008): *Essentials of International Relations*. The Norton Series in World Politics. W. W. Norton & Company; Fourth edition.
- Király Júlia, Nagy Márton és Szabó E. Viktor (2008): Egy különös eseménysorozat elemzése – a másodrendű jelzáloghitel-piaci válság és (hazai) következményei. In: *Közgazdasági Szemle*, július–augusztus: 573–621.